

NIKU ŽUPANIČU OB OSEMDESETLETNICI

France Stelè

Profesor etnologije na filozofski fakulteti univerze v Ljubljani Niko Županič je dne 1. decembra 1956 dopolnil osemdeseto leto. Na tej stolici deluje od julija 1940. Kot učitelju prve na domači univerzi vzgojene generacije slovenskih narodopiscev, kot prvemu ravnatelju Etnografskega muzeja in kot ustanovitelju prvega našega strokovnega glasila Etnologa mu posvečuje Slovenski etnograf ob častiljivem življenjskem prazniku tu sledeči kratki oris življenja in znanstvenega dela na področju etnologije.

Niko Županič je bil rojen 1. decembra 1876 v Gribljah v Beli krajini. Gimnazijo v Novem mestu je končal z maturo leta 1897; na univerzi na Dunaju je študiral zgodovino, geografijo, etnologijo, antropologijo in predzgodovinsko arheologijo in bil leta 1903 na podlagi disertacije *Die Ankunft der Slovenen im Süden* promoviran za doktorja filozofije. Jeseni leta 1904 je odšel v München in se eno leto izpopolnjeval v antropološko-arheološkem inštitutu prof. Joh. Rankeja. Te študije je leta 1906 dopolnil na antropološkem inštitutu univerze v Zürichu.

Po teh znanstvenih pripravah in prvih strokovnih uspehih se je začelo razvijati razgibano življenje tega moža, ki je nihalo med znanostjo in politiko. Leta 1907 je zapustil Avstrijo in se preselil v Beograd, kjer so se napovedovali za bodočnost Jugoslovancev odločilni dogodki. Služil je najprej v Zgodovinsko-umetnostnem muzeju, leta 1914 pa je bil prestavljen na Etnografski muzej. Prva svetovna vojna ga je vodila v inozemstvo, kjer je postal kot prvi Slovenec član Jugoslovanskega odbora v Londonu. Med Rimom, Londonom, Švico, ZDA in Parizom, kjer je med mirovnimi pogajanjmi predsedoval etnografsko-geografski podsekciji za določitev severne in severovzhodne meje Jugoslavije, se je razvijalo takrat njegovo politično delovanje. Leta 1920 se je vrnil v Beograd kot kustos na Etnografski muzej, odtod pa odšel naslednje leto v Ljubljano kot ravnatelj novo ustanovljenega Etnografskega inštituta. Leta 1922/23 je bil minister v vladi Nikole Pašića; leta 1923 pa je prevzel vodstvo Etnografskega muzeja v Ljubljani. Tu je ostal do leta 1940, ko je bil pozvan na univerzo kot redni profesor etnologije in na tem mestu dočakal svoj starostni jubilej. Leta 1926 je ustanovil glasilo svojega muzeja »Etnologe«, ki je pod njegovim uredništvom izhajalo do leta 1941.

Kljub živahni politični delavnosti je Županič ostal zvest etnologiji, v kateri je večkrat iskal tudi oporišče za svoje politične teze, in izdal blizu stotine spisov iz te svoje osnovne stroke. Med njimi so najvažnejši: 1. *Trojanci i Arijevci. Prilozi preistoriji i paleoetnologiji Male Azije, Egeje i Balkanskog poluostrva*, Glas SAN-a LXXXVI (1911); 2. *Les premiers habitants des pays yougoslaves*, *Revue Anthropologique* 1919; 3. *Etnogeneza Jugoslavena*, Rad JAZU 222 (1920); 4. *Zur physio-ethnischen Metamorphose der Völker mit be-*

sonderer Rücksicht auf die Südslaven, Congresso Intern. per gli studi sulla popolazione, Rim 1952; 5. Der Anten Ursprung und Name, Actes du III. Congrès Int. des études byzantines, Atene 1952; 6. Problem povzročitve metamorfoze možganske lobanje z ozirom na kranjijski indeks pri Jugoslovanih, Etnolog X—XI (1958); 7. Značenje barvnega atributa v imenu Crvena Hrvatska, Etnolog X—XI (1958); 8. Nastrizno kumstvo na Belokranjskem, Zbornik Filoz. fakultete v Ljubljani I (1950); 9. Etnična pripadnost moža Unguimeria v anonimni pesmi »Rhythmus de Pippini regis victoria Avarica in pojasnitev avarskih besed v njej«, Zbornik Fil. fak. v Lj. II (1955); 10. Staroslovenski vojvoda Dauritas i obarski kagan Bajan, Istoriski časopis V, Beograd 1955.

Že ta kratki seznam najvažnejšega, kar je Županič v tej stroki napisal, ga karakterizira kot znanstvenika, čigar delo se opira enakovredno na etnologijo in zgodovino. Posebno dve njegovi formulaciji sta v znanstvenem svetu daleč odjeknili. Etnogeneza, ki je prva slovanska formulacija tega vprašanja, in »barvasti atribut« v imenu Crvene Hrvatske. O prvi se izraža Val. Ditjakin v Slavensko bratstvo, Beograd 1947, v razpravi »Sovjetska nauka o poreklu Slovena«, str. 707, takole: »Široko se koristeči podacima antropologije i paleo-etnologije koje je tako marljivo sakupio N. Županič, akademik Deržavin utvrđjuje svoju polaznu postavku o dubokoj, organskoj sukcesivnosti antropološkog tipa stanovništva Balkanskog Poluostrva počinjajući od paleolita pa do današnjih Slovena«. Pomembnost razprave o Trojancih in Arijevcih pa je podčrtal posebno Poljak J. Talko-Hryniewicz leta 1911 v Kosmosu XXXVI v Lvovu.

Za to svoje delo je Županič doživel tudi več priznanj. Leta 1920 je postal dopisni član L'association pour l'enseignement des sciences anthropologiques de Paris, leta 1921 je postal stalni delegat Internacionalnega antropološkega inštituta v Parizu, leta 1932 dopisni član društva Comitato italiano per lo studio dei problemi della »popolazione«, leta 1939 pa dopisni član SAN-a. Ob šestdesetletnici so mu častilci poklonili »Županičev zbornik« (Ljubljana 1939).

Zusammenfassung

PROF. NIKO ŽUPANIČ ZUM ACHTZIGJÄHRIGEN JUBILAUM

Dem Professor der Ethnologie an der philosophischen Fakultät der Universität Ljubljana, dem ersten Direktor des Ethnographischen Museums in Ljubljana, dem Begründer und langjährigen Schriftleiter unserer ersten Fachzeitschrift »Etnolog«, Dr. Niko Županič, geboren am 1. Dezember 1876 in Griblje in Bela krajina, widmet der »Slovenski Etnograf« anlässlich seines hohen Jubiläums eine kurze Lebensbeschreibung und Würdigung seiner wissenschaftlichen Arbeit auf dem Gebiete der Ethnologie.